

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

ADITZ MORFOLOGIA

Aditz morfologia, sail oso zabala da. Hemen lagin batzuk aurkezten dodaz. Aditz sistema jasotzeko beste baldintza batzuk eta beste bitarteko batzuk beharrezkoak dira. Nik oragoan ez dodaz euki.

Auzorik gehienetan eta E. A. lekukoa

NOR (Orominon be holan orain aldian)

Orain aldia	Lehen aldia
Etorri	nas
“ sara	siñen
“ de	san
“ gara geñen	gintzesan
“ sarie	señien
“ die	sien

Orominoko auzoan lehen aldian

Lehen aldia
etorri netzen / nintzen
sentzen/ siñen
sen / san
gentzesan / giñen/
seintzien /señien
sien / sien

Nor-NORK

Orainaldia

Jan dot	doas	erosi	“otzet	“otzias
Jan dosu	dous	“	“otzesu	“otzesus
Jan deu	deus	“	“otzo	“otzos
jan dogu	dus	“	“otzu	“otzus
jan dosue	dosues	“	“otzesue	“otzesues
jan dere	deres	“	“otzie	“otzies

NOR-NORI-NORK

Lehenaldia

Jan neuen	jan	neittuen	neutzen	neutzesan
Jan señun euen	“	señusen seittuen	seuntzen otzen	seuntzesan otzesan
geñun	“	geñusen	geuntzen	geuntzesan
señuen eren	“	“ señuesan seittuesan	seuntzien otzien	seuntziesan otziesan

NOR-NORI

Orain aldia

Etorri dxate	dxates	dxaten	dxatesan
Dxatzu	dxatxus	dxatzun	dxatzusen
Dxako	dxakos	dxakon	dxakosan
Dxaku	dxakus	dxakun	dxakusen
Dxatzue	dxatzues	dxatzuen	dxatzuesan
Dxakie	dxakies	dxakien	dxakiesan

Lehen aldia

NOR-NORK

Orainaldia

Jan dot	doas
dosu	dous
deu	deu

Lehenaldia

jan naben	abesan ?
sañun	sañusen
aben	abesan

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

du	dus	gañun	gañusen
dosue	dosues	sañuen	sañuesan
dabie	dabies	sabien / abien	abiesan ?

NOR-NORI-NORK

Ekarri " otzet notziesan	Ekarri otzias	Ekarri notzen	notzesan
" tzesu sontziesan	" otzosus	" sontzen	sontzesan
" tzo " otziesan	" otzos	" otzen	otzesan
" otzu / tziu gontziesa	" otzus / otzius	" gontzen	gontzesan
" otzosue sontziesan	" otzesues	" sontzien	sontzesan
" tzie notziesan	" otzies	" otzien	otziesa

MORFOSINTAXIA

Hemen lagin batzuk aurkezten dodaz, ez hiztunek erabili daikiezan perpaus mota guztiak

Perpausak euskaraz beste hizkuntzetan lez baditu hiru alderdi: forma, funtzinoa eta adierazia. Hemen honeek kontuan hartuta eta gramatika batzuen eta Orotariko Euskal Hiztegiak emoten dauzan adibideak aurrean dodazala, aurkeztuko dodaz lekukoek emondako adibideak. Forma eta adierazia aldatzen dira. Funtzinoa beti mezu bat komunikatzea da, eta hartzalearen erantzun bat sortzea. Adierazia desbardina da: zeozer adierazotea, itaun bat egitea, agindu bat emotea, harridura bat adierazotea, etabar.

Perpaus Bakunak¹

Adierazpen-perpausak:

- "Ori esan deu eusokuek". (E. A.)
- "Amak preste"deu beskaridxe". (E. A.)
- "Atzo goixien jeusi san, es arratzaldien". (E. A.)

Aginte-Perpausak aditza jokatuta:

- "Satos ona / erdu ona". (E. A)
- "Soas emendik". (E. A.)
- "Juen saittes arin". (E. A.)
- "Ekarrixu botikie arin". (E. A.)
- "Eskatiosu kotxia eusokoari". (E. A.)

Aginte perpausak aditza jokatu barik²

¹ I. eta E. ZUBIRI, *Euskal Gramatika Osoa*, 563. orrial. eta hurren. EGO laburduragaz aitatuko dot. Morfosintaxiaren atal honetan agertzen diren lokailu, juntagailu eta partikulentzat beharrezko da O.E.Ha begiratzea, eta bertan datozen adibideak.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

“Jarri or da geldi”. (E. A.)

“Juen ara”. (E. A.)

Harridura-perpausak : Aditza ezabatu eta bai partikula sartu, mezua indar gehiago emoteko :

“Au bai baserri ederra!” [au da baserri ederra !] (E. A.)

Ori bai ganorabakoa!” [ori da ganorabakoa !] (E. A.)

Harridura aditza jokatuta eta jokatu barik eta esaldian partikula bat erantsita indartzeko : gero eta be:

“A san posa!” (E. A.)

“Atara kontuek!” (E. A.)

“Badeko pasientzidxe gero”. (E. A.)

“Ainbeste geixo eukittie be”. (E. A.)

GALDE-PERPAUSAK³

Ezetz edo baietz eta aditz jokatu bakoa:

“Esetz ebai gari arloa seiretako”. (E. A.)

“Esetz igerri egualdidixe”. (E. A.)

Galdekariak erabiliz:

“Nor dau or?”. (E. A.)

“Nok apurtu deu kristela?”. (E. A.)

“Nori deittu”otzesu sarataka?”. (E. A.)

“Se esango deu ba onek?”. (E. A.)

“Nogas juen sien atzo?”. (E. A.)

“Noentzako ekarri dere medikue?”. (E. A.)

“Nuntarra da ixetes ori?”. (E. A.)

“Non tope”osus perretxikuek?”. (E. A.)

“Semat urte daroas kampoan?”. (E. A.)

“Nondik eterri de panaderue?”. (E. A.)

“Nora bieldu deres umiek?”. (E. A.)

“Norantza juen die basurdek?”. (E. A.)

“Noraño allegetie pentzetan dere?”. (E. A.)

Galdekari bakoak, doña aldatuz eta idatzian galdera ikurra jarriz. Batzuk ala partikula eroaten dabe amaiera.⁴

“Etxera dator ala?”. (E. A.)

“Mendirantza juen die ala?”. (E. A.)

“Aguasillek esan deu?”. (E. A.)

“Danak arkalas juen die?”. (E. A.)

ETE⁵

² Ikus EGO, 566 orrial.

³ Ikus EGO 589 eta 596. orrial.

⁴ Ikus EGLU IV, 169.

⁵ Ikus EGO, 556. orrial.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

"Etorriko ete die gure lagunok?". (E. A.)
"Nok galdu ete"ban karterie?". (E. A.)
"Nor ete dabill or atzien?". (E. A.)

PERPAUS ELKARTUAK

Kopulatiboak edo emendiozkoak ⁶:

"Len fabrike baten ibilli san da oiñ beste baten". (E. A.)
"Len makal egoan da oiñ makalau dau". (E. A.)
"Len posik egoan da oin posau". (E. A.)

"Matza ta batzen dou baserridxen". (E. A.)
"Txakoliñe ta eitten dere orko baserridxen". (E. A.)
"Bastar bat euen fabrike ondoan kopu bet ta jateko". (E. A.)
"Oilloak ipiñi deres da konejuek be bai". (E. A.)
"Mueltie bota"otzie ta karneta kendu be bai". (E. A.)
"Etxekuek ta badakidxe orren barri". (E. A.)⁷
"Onek estaki makallaoa prestetan, da plantxetan bes". (J. E., Tx. E., T. G.)
"Suk estakixu ori selan eitten dan da sure lagune"pes". (Tx. E. J. E., T. G.)
"Es san juen es bierrera es tabernara". (Tx. E., J. E. T. G.)
"Estekie es jateko gogorik es dirurik iñora jueteko". (bardinak)
"Mutikue bakarrik es, aitte be billurtute eguen". (Bardinak)
"Etxie bakarrik es, lurrek be erosi deus". (Bardinak)

"Esteu lebatza bakarrik erosi, txuletag da ardaue be bai". (Bardinak)
"Esteu bakarrik baserridxe saldu, basuek be bai". (Bardinak)

PERPAUS DISJUNTIBOAK EDO AUTAKARIAK ⁸

"Estakitt errikuek dien ala kanpokuek". (Tx. E., J. E., T. G.)
"Ser gur"osu, ardaue ala txakokiñe?". (Bardinak)
"Edo ganaue dala, edo solue dala, edo bedarra dala, emen beti bierra". (Bardinak)
"Neu juengo nas edo semie bielduk"ot". (Bardinak)
"Txinakuek edo etorri" osak errire". (Bardinak)
"Kotxias edo eukin dxuek asidentie". (Bardinak)

ADBERSATIBOAK EDO AURKARITZAKOAK ⁹

Egitura hauek eraikitzeo partikular: Barik, pospo.; ezik, evezik, ezeze, baina, baino: junta. Aurkari.; ostera, barriz, ezpabe, bestela, lokail. Ikus oharra.

"Oin bier gitxi eitt"ot, baya beti seoser". (Bardinak)
"Saardaue gustetan dxako, baya txakoliñe es". (Bardinak)
"Baserridxen bier asko dau, baya irebasi gitxi". (Bardinak)
"Ardaauak bakotxa bere botillen sartu, ardau klasiak nasteu barik". (Tx. E., J. E., T. G.)
"Etxekuek ixen esik esta beste iñor etorri jaidxetan". (Tx. E. J. E. T. G)

⁶ Bizkaieraren joskera, 53 eta hurren. EGO, 618 eta hurren.

⁷ E. A lekuoak ondo bereizten dau Zornotzan erdiguneko auzoetan eta emen desbardin dirala gauza batzuk: umiek hemen, Zornotzan umiak; mueltie / mueltia. Belarri zorrotza dauka. Artaungo bolanderak entzuten ditu hemen. Zornotzako su artifizialak be bai. Artezean haizetik, hiru kilometro badagoz gitxienez.

⁸ Bizkaierazko joskera, 56 eta urreng. EGLU, IV, 160 eta hurren.

⁹ Bizkaierazko joskera, 58 eta urreng. EGLU, IV, 183 eta hurren. EGO, 635 eta hurren. Iku partikula hauek, s. v., Mitxelena eta taldearen O.E.Han.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

- “Sarrak ixen esik, beste danak juen die erromeridxera”. (Bardinak)
“Bierrari ekin ddotzo baya alan da gustis be esteu akabeu”. (Bardinak)
“Kotxie begittu te begittu ibilli de, baya alan da gustis be esteu martxan ipini”. (Bardinak)
“Orrek etxaldia ondo saintzen deu, eusokoak ostera bapes”. (Bardinak)
“Len beti etorte”san etxera, oīñ ostera bapes”. (Bardinak)
“Umiek beti olgetan gu barris beti bierrien”. (Bardinak)
“Kaletarrak beti dotore, baserritarak barris satz artien ibilli bier”. (Bardinak)
“Esteu edan txanpanik, ardaue baño”. (Bardinak)
“Esta juen Bermiora, Gernikera baño”. (Bardinak)
“Orrek fabriken esesik baserridxen be bier eitten deu”. (Bardinak)
“Orrek kotxia esese furgonetia be badekie”. (Bardinak)
“Ango arbolie esta sagarra espabe makatza”. (Bardinak)
“Orrek estie emekoak, espabe kampokoak. (Bardinak)
- “Juen saittesie emendik bestela asarratuko nas”. (E. A.)
“Goasen dentisiagana, bestela agiñeko minas ongo sara”. (E A)

DISTRIBUTIBOAK, ALBORAKUNTZA edo KORRELAZIOA ¹⁰

Perpaus honeek bata bestearren ondoan doaz, baina menperakotasun barik. Lokailurik ez dago, baina paralelismo bat et korrelazino bat bai perpausen artean.

- “Botikie amen erosi, or erosi, an erosi, bardin da”. (E. A.)
“Andidxe ixen, txkidxe ixen, bardin page bi-deu”. (E. A.)
“Alde batetik juen gure deurie, baya bestetik karutxue da biajje”. (E. A.)
“Alde batetik billurre deko, baya bestetik operasiñoa bi-deu”. (E. A.)
“Bata Boroakue san da bestie Eubekue”. (E. A.)
“Batek erosi uen ogidxe, da bestiek ardaue”. (E. A.)
“Moskorra arrapetan deu bai ardaugas, da bai koñakas”. (E. A.)
“Amen galdu die bai garidxe ta bai artoa”. (E. A.)
“Munarridxek diela, landak diela, beti dabix asarratute”. (E. A.)
“Txala dala, ardidxe dala, geur baserridxen irebasi gitxi”. (E. A.)
“Seuk gur”osun beste artu, asko nai gitxi”. (E. A.)
“Nai txikidzek nai andidzek jaire datos”. (E. A.)
“Etxe barruen sein kampuen beti dxarritte on bier”. (E. A.)
“Ekarri ona katillue sein platera”. (E. A.)

PERPAUS TXERTATUAK edo MENPERAKOTASUNA ¹¹

Menperakuntza daukan aditza jokatuta edo jokatu barik :

- “Estakixule nor etorri dan?” (E. A.)
“Esetz jakin nor etorri dan?” (E. A.)
“Itxaun deidxela or” [agindu dau, esan dau, erabaki dau]
“Datorrela etxera”. [“ ” “ ”]
“Eiñ deidxela bier ori”. [“ ” “ ”]
“Esautzut ba ori ixteko”.

-ELA Perpaus nagusia baiezkoa edo itauna

¹⁰ Bizkaierazko joskeria 57 eta hurren. Liburu honetan distributibo izenagaz datozi. EGLU –V, 247 eta hurrengo orrialdeetan, erlatibo egitura daukien holako perpausek, “korrelazio” izenagaz datozi. Baino hau korrelazinoaren egitura bat da, ez bakarra, ez ezagunena. EGO, 611 eta hurrengo orrialdeetan “alborakuntza” izenagaz datozi.

¹¹ Bizkaierazko joskeria 67. EGO, 642 eta hurren. EGLU, V eta VI. AREJITA, 63. eta hurren.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

“Estiñola egidxe bal!” [badaki, jakin dau] (E. A)
“Estekola kotxeri”pa” [badaki, jakin dau] (E. A.)
“Esan deu esin ddeuela erosi ori” (Tx. E. J. E.)
“Pentze”uen galdu egoala”. (Bardinak)
“Nok esan deu estala etorriko?” (Bardinak)
“Semat urte die opereu ebela ba?” (Bardinak)
“Nok esan deu esteusela artu bier?” (Bardinak)

-ENIK Perpaus nagusia ezezkoa edo itauna danean OSAGARRIAK

“Estot pentzetan iges etorri sanik”. (Bardinak)
“Estotzie esan bierrik eukiko deuenik”. “
“Entzun dosue bidixer basoak neurzen datosanik?” (Bardinak)
“Estotzue esan albaitarie datorrenik?” (Bardinak)
“Estotze igerri bertakoa sana”. “
“Ukusten dosue an jente asko dabilena?”. “
“Esta egidxe kamiño barridxe eingo dabena?” “
“Entzun dot geur etorriko diena odola ataaten”. “

-LAKO OSAGARRIAK¹²

“Amerikeko osabie etorriko dxakielako esperantzia dekie”. “

ZELAN Iraganeko kontakizunetan -ELA atzikaren ordez sartzen dabe batzuetan.

“Konteu euskun selan ibili san gerra denporan mendirik mendi”. (Tx. E. J. E)
“Selan bixi sien oin 70 urte kontetan deu”. (Holan bixi siela konteu dau) “

Usteera. Subjuntiboa. Noiz –ela al –en ez dago argi. Dana dala nagusia, ezezkoa danean beti – en edo nominalizazinoa.

“Juen deittela bier orretara gure badeu”. (Tx. E. J. E.)
“Gure dot etxera goixau etorri daitten, bayar esin”. “
“Esteu gure ori kotxi ori erosi deixun”. “
“Estot gure gogo barik etorri deitten”. “

NOMINALIZAZINOA¹³

-T(Z)EA -TIA,

“Geur bierreskoa da eskolia jakittie”. “
“Ganaue kortan eukittie fasille da, bayar gero jaten emotie da kontue”. “
“Kotxie erostie fasille da, bayar gero sainddu ein bi-da”. “

-TEAK

“Baserridxe konpontziek burukomin asko emon dotzo”. “
“Plasan bnedeja gitxi saltziek estakar geuse onik”. “
“Nik esetuten doan batek edatieri itxi”otzo”. “

-TEKO

“Barriro be medikuek esan dotzo es edateko”. (“
“Ori es erosteko diñotzo”. “

¹² EGO, 646. orrial.

¹³ Bizkaierazko joskeria 69 eta hurren. EGO, 521 orrial. eta hurren.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

“Pasieta agindu dotzo medikuek”. “

ZEHAR GALDERAK¹⁴

Aditz jokatua eta galdekaria + -(E)N

Galdekaridunak:

“Estosu entzun nogas juen dan ala?”. (E. A.)
“Estakixu ser egin daben ala?”. (E. A.)
“Badaki ser en-bi-deuen, da ser en-bi-dan”. J. B
“Jakin deu nor etorri den”. “
“Badaki nora joan dan”. “
“Esteu jakin ser gure deuen be”. ““
“Esan deu nor etorri den?”. “
“Estaki sertan dabilen?” “
“Aittu deu nora joan bi-deuen?” “

Zehar galderaren forma hauek perpaus nagusia ezabatuta daukie eta galdekari bat daroare.

“Selako jente modue dauen”. [begitu, ikusi] (E. A.)
“Se etxe politte eiñ ddaben” [begitu, ikusi] (E.A.)
“Semat bider entzun doun ori”. [badakizu, jakin dozu] (E. A.)

Agindu bat adierazoteko

“Beittu sematien dan!”. “
“Esaixu ser ein dosuen!”. “
“Ondo pentzeu nora soasan!”. “

Aber, partikulagaz:

Gazteleraren eraginez, herriak gazteleraren partikula hori sartzen dau.

“Pregunteu aber segan dauen piper landaria plasan”. “
“Esan bi-ostesu aber nor etorri dan”.
“Esan gusture ibilli sarien ala es”. “
“Jakin gure deu etxera etorriko sarien ala es”. “

Aditz ez-jokatua menperakuntzan: “

“Espadeu gure esteko setan joan”. “
“Estaki ser esan aguasilleri, multia kentzeko”
“Orrek badeko etxia nok sainddu”. “
“Orrek badekie kortan ser saldu”. “

ERLATIBOZKOAK¹⁵

Formak: Aditz jokatua: -(E)N. Aditz jokatubakoa : -(R)IKO.

Zuzenean: deklinabide marka baten bakarrik doa erlatiboa.

“Saldu deuskun arraňia galdu egon da”. (J. B.)
“Ukusi doan mutikoari agur esan dotzet”. (J. B.)
“Ekarri geñun beidxek esteu balidxo esebe”. (E. A.)
“Ondo berba eiñ ddoskue etxera etorten dan medikuatti””

¹⁴ Bizkaierazko joskera 72 eta hurren. EGO, 650 orrial. eta hurren. EGLU -V, 83 eta hurren.

¹⁵ Bizkaierazko joskera 85 eta Errazti 121. EGO, 673. orrial. eta hurren. EGLU -V, 173 eta hurren.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

Aposizinoz: Deklinabidearen markak bietan agertzen dira nagusian eta menpekoan

“Gixonari, kantaran gugas ibili sanari, semie Eubera eskonda dxakon”. (E. A.)
“Ogidxe, geur erosi doana, albokuek ekarri deust etxera”. (E. A.)

Tokia zehaztu bakoak diranean leku hitza jarrita:

“Bixi dien lekuaren estau ondiño urik”. (E. A.)
“Gu bixi garien lekutik Sorrontzara 6 kilometro badaus”. (E. A.)
“Antzarrak eruete”geñusen lekuraño juen gara geur”. (E. A.)
“Ure, fabrikie dauen lekuraño allegue de”. (E. A.)
“Gu bixi garien lekuko ermittie geuk konpondu geñun”. (E. A.)

Komunztadura zaintzen dabenak azaleko egituran, partizipio batek ordezka daizek:

“Telebisiñoti” esan dabena esta bape ona”. (J. B.)
“Telebisinotik esandakoa ez da bape ona”

Erlatibozko perpausak harridura adieraz daike: baiezko eta ezezko perpausak, aditza agirian edo ezkutatuta eta doinua goruntz amaieran.

“Ori bai San Joan su ederra eiñ ddabena!” (E. A.)
“Au da saparradie bota deuena!” (E. A.)
“Emon eskerrak botiki ori ekarri eutzuneri”. (E. A.)
“Gixon orrek dekon andrias posik egon leike”. (E. A.)
“Erosi dabent kotxiak aberidxe asko dekos”. (E. A.)
“Su”tekosusen semealabakas posik egon seinke”. (E. A.)

NOR	“Eustolarren bixi dana, ondo dabill osasunes”. (E. A.)
NORI	“Fabrikera bierrien asi danari, aitte ill dxako”. (E. A.)
NORI	“Txalak saldu otziesanari, semia eskondu dxako”. (E. A.)
NORK	“Dekonak badeko, t”estekonak esteko”. (E. A.)
NORENTZAKO	“Kampotik etorri dienentzako eskolak ipiñi deres”. (E. A.)
NOGAZ	“Esan dosunas, geusek argi gelditzen die. (I. Z.)
ZER	“Aiñeketan ibiltiaittik paseu dxakona, paseu dxako”. (I. Z.)
(R)IKO erabiliena da. Bainan -TAKO edo -DAKO be agertzen da	

“Oñestarridxek arrapeuriko piñuek bota eiñ ddabes”. (I. Z.)
“Iges eiñiko txakoliñe saldu deu, eurtengoa barik”. (I. Z.)
“Iges eiñeko txakoliñe saldu dere”. (E. A.)
“Eurten batuiko matzakas txakoliñe eingo dou”. (E. A.)
“Errementaridxek eiñekue da ori”. (E. A.)
“Ointzu erosiko telebisiñue, estabill ondo”. (E. A.)
“Ementxe baserridxen jaidxoeikue nas ni”. (E. A.)

BALDINTZAZKOAK ¹⁶

Aditz jokatua baldineran. Aditz ez jokatua+ lokailuak: ezke(r)o, ezik. Aditz izenari -ko eta – ko(t)an atzizkiak erantsita.

¹⁶ Bizkaierazko joskera 75 eta Errazti 123. Ez gero posposiziñoa ihartuta gelditu da ezkero forman eta ahozkoan hemen holan erabiltzen da. EGO, 668 orrial. eta hurren. EGLU-V, 21-70. EGLU-III, 15. orrial.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

- “Etxera badator geur, posik ongo die aittite t'amama”. (E. A.)
“Txikiteoan sartu eskero gero gatxa da ixtie”. (E. A.)
“Gitxi eon eskeo bierrezako, bakotxak bier geidxau eiñ bier”. (E. A.)
“Demporas juen esik esin lei sartu frontoara”. (E. A.)
“Gastiek eiñ esik, guk sarrok esin ddou eiñ”. (E.A.)
“Bierrien astekotan, ainbat ariñen asi”.
“Kotxia saltzekotan, arin saldu”.
“Arkondarie erostekotan, neure gustukue erosi (Euba aldean) (E. A.)
“Arkondaria erostekotan, neure gustukoa erosi (Aldana, Boroa aldean) (I. Z.)

Ostantzean (ostantxien)

- “Akabeu bierra, ostantxien / ostien es soas etxera”. (E. A.)
“Ekarri makallaue, ostantxien bille neu nue”. (E. A.)
“Soas arin etxerra ostantxien saparradiek arrapeko saittu”. (E. A.)
“Ekarri kotxie ikusteko, ostien estot erosiko”. (E. A.)

Ezpabe ¹⁷

- “Banue etxera espabe illundu / geutu eingo dxat”. (E. A.)
“Goasan arin etxera, espabe bustiko gara”. (E. A.)

DENBORAZKOAK ¹⁸

-nean

- “Kalera juen sienien pixue erosi eren”. (E. A.)
“Pagetan dxoan danien karterie aistu dxako”. (E. A.)
“Illuntze”sanien orko gixona etxera erretireta”san”. (E. A.)

-ela

- “Basoan dabillela, perretxikoak topeu seusen”. (E. A.)
“Etxien gausela agertu dxakun Ameriketa osabie”. (E. A.)

-en artean

- “Andriek beskaridxe prestetan deuen artien nik madaridxe batuko”as (E. A.)
“Bedarra ebaitten deuen artien, semie ongo da etxien”. (E. A.)
“Urek irikitten deuen momentuen, eukalittuek bota bi-die”. (E. A.)
“Kortan saatia entzun geñun momentuen, olloak karaxaka asi sien”. (E. A.)
“Ona etorten danerako, erromeridxe akabeu de”. (J. B.)
“Etxera etorten dan bakotxien, txakurre eusike asten da”. (E. A.)
“Beidxek urrumeka asten dien bakotxien ardures oten da”. (E. A.)
“Peskaterue etorten dan geidxenetan erosten deu seoser”. (J. B.)
“Errire joaten san gustitdxetan edanda etorte”san”. (J. B.)
“Bierrrera asi danetik pos”taus etxien”. (J. B.)
“Ospittelelik etorri dan eskero estot ikusi kalien”. (J. B.)
“Etxera etorrikeran lagune tope”ot etxondoan”. (J. B.)
“Etxien sartuas batera atia giltzas itxi deu”. (J. B.)

¹⁷ EGLU III, 90-91 orrial.

¹⁸ EGO, 681 eta hurren. EGLU –VI, 71 eta hurren.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

- “Etxera allegeu orduko busti-busti eiñ dde”. (J. B.)
“Sue pistu erenerako okelia prest egoan”. (J. B.)
“Partidue akabeu baño ariñau urte”eren”. (J. B.)
“Trembide barridxe ein baño lenau, pasoa genken Eubera. Oiñ estakigu”. (E. A.)
“Bolanderak botata gero erromeridxe asi da”. (J. B.)
“Bedarra ebaitte gero errire joan die”. (J. B.)
“Etxera etorri tte segiduen/atoan, bere dxoan-etorridxek konteu euskusen”. (J. B.)
“Arik eta partidue akabeu arte itxaun ein-bi da”. (J. B.)
“Suk sainddu osasune larogetamar urre bete artiño”. (J. B.)
“Bierrrera sartu artien itxauten oten die fabrike eurrien”. (J. B.)

HELBURUZKOAK ¹⁹

- “Begittu umiari jausi esteitten”. (I. Z.)
“Erliak sainddu bi-deus galdu etxakosan”. (I. Z.)
“Atia itxi dot txakurre sartu esteitten”. (I. Z.)
“Kotxia itxi” otzet errekaduek egin daiskusen”. (I. Z.)

Menpeko aditza jokatu barik eta aditz jokatu bakoari –teko / -tzeke / -t(z)ekotan, -ten / tzen, -gatik, -arren atzizkia erantsita:

- “Ori bier ori akabetako dempioria bi-da”. (I. Z.)
“Gure aitte trenien juete”san, Sorrontzan mesie entzuteko”. (E. A.)
“Bendejia saltzekotan dxoan da plasara”. (I. Z.)
“Durungora ofesidxoa ikesten jueten da”. (E. A.)
“Durungora ofesidxoa ikesten dxoaten da”. (I. Z.)
“Sagarrak batzen juen da sagarduire. (E. A.)
“Astelenien bierrrera es dxoatiattik dirue emongo leke”. (I. Z.)
“Materidxela eroatiattik gure aitte Bilbora dxoaten san burdidxas”. (I. Z.)
“Estaki ser esan aguasilleri, multia kentzeko”. (J. B.)
“Txarto eittekotan, dauen moduen itxi tte oba”. (E. A.)

KAUSAZKOAK ²⁰

Galde-aditzondoaz baliatuz: ²¹

- “Selan ondiño urik estekien, estie dxoan etxe barrire”. (I. Z.)
“Selan arridxe bota deuen, sagarren lora gustidxek galdu die”. (I. Z.)

-(e)lako

- “Esteu erosi ogidxe dendia itxitte eon dalako”. (I. Z.)
“Busti-busti dator, saparradia arrapeu deuelako”. (I. Z.)

-(e)la ta

- “Iñetasidxe dala ta es deu urten etxetik”. (I. Z.)
“Esta dxoan Bilbora kotzia apurtu dxakola ta”. (I. Z.)

-eta, da-ta, da

- “Estou berbarik eiñ etxera goixetik dxoan da ta”. (I. Z.)
“Amama kontuek kontetan oten san demporie eken da”. (I. Z.)

¹⁹ EGO, 657 eta hurren. EGLU –IV, 9. orrial eta EGLU –VI, 137 eta hurren.

²⁰ EGO, 661 eta hurren. EGLU –VI 159 eta hurren.

²¹ EGLU, 194.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

“Asarre dabill bierra be esteu eiñ dde”. (E. A.)
“Medikuana dxoan da se estabill bape ondo”. (I. Z.)
“Katarroa arrape”deu se otzittu eiñ dde”. (I. Z.)

-a(ga)itik

“Dirue iresbastiattik bierrik txarrena artu deu”. (I. Z.)
“Andonik konteu ebanaittik, dxakin dogu ser paseu sen”. (I. Z.)

-t(z)earren, t(z)iarren

“Kotxia txarto aparketiarren multia bota dust aguasillek (I. Z.)
“Lengo domekan landaria es erostiarren, oiñ esin landaria sartu”. (I. Z.)

KONPARAZINOZKOAK ²²

“Gure aiñe ardau edan deu”. (I. Z.)
“Gure daben beste jan t’eran dere”. (I. Z.)
“Orrek gure semiak beste irebosten deu”. (I. Z.)
“Orren lurrek guriek beste die”. (I. Z.)
“Eurton iges baño kerixe gitxiaua dau”. (I. Z.)
“Eurton iges baño euri geidxau bota deu”. (I. Z.)
“Semat eta ganau geidxau euki, okerrau geur baserrittarentzat”. (I. Z.)
“Semat eta kotxe gitxiau ibilli emen, obeto guetzat”. (I. Z.)
“Gu”paño geidxau daki, bayo esta bape arroa”. (I. Z.)
“Tallerrien geidxau ikesi deu eskolan baño”. (I. Z.)
“Eusoko mutille besteko abille da gurie”. (I. Z.)
“A gu baño sarraue san”. (I. Z.)
`Kartetan eiñ barik oba dxosten eingo baleu”. (Tx. E. J. E. T. G)
“Ogidxe noberak eiñ barik oba da erostie”. (I. Z.)
“Bierrrera asi barik obeto eskolan segidu baeuen”. (I. Z.)
“Bierrien asi barik, eskolara juengo baleittike obeto”. (Tx. E., J. E., T. G.)
“Semat eta urriñau egon, txartoau ikusten dot”.
“Semat eta jente gitxau egon eusuen, billur geidxau dekie” (I. Z.)
“Semat eta sarridxau etorten dan semie, obeto guetzat”. (E. A.)
“Ori baño askos polittaue da gure kotxie”. (I. Z.)
“Osasun obia deko gu”paño”. (I. Z.)
“Anaidxie ni baño sarraue da”. (I. Z.)
“Baserridxori dauenik sarrena da”. (I. Z.)
“Etxagunik aberatzena sana, baserri sar batzen bixi sen”. (I. Z.)
“Txuletak erre ala, dxango deres”. (I. Z.)

ONDORIO PERPAUSAK ²³

“Ain berandu etorri sen se, es euen lekurik autobusien”. (I. Z.)
“Ainbeste euski artu euen se, erre euen arpeidxe”. (I. Z.)
“Ain arin dxoan da se, esin ixen dot arrapeu”. (I. Z.)

KONTZESIO PERPAUSAK ²⁴

“Kaletarra ixen arren, baserridxe gustetan dxako”. (I. Z.)

²² EGO, 718 eta hurren. EGLU –V, 271 eta hurren.

²³ EGLU, 445. orrial. eta hurren.

²⁴ EGO, 669 eta hurren. EGLU –VI, 215 eta hurren.

Amorebieta Etxanoko hiztegi etnografikoa

Egilea: Joxe M. Etxebarria Lejarraga

“Etxera etorri arren, egunik geidxenetan kampoan eitten deu bier”. (I. Z.)

“Nai tte baserrikoa ixen, etxako bape gustetan mendidixe”. (I. Z.)

“Nai tte txarridxe asi, esteu berak illtten”. (I. Z.)

“Kontuek nasteu barik eindde be, okerrau ixeten da”. (I. Z.)

ba... ere; ez ba... ere

“Etxera espadator be, nonon eingo deu lo”. (I. Z.)

“Bierrik espadeko be, konpontzen da bixittek”. (I. Z.)

“Gosiak illik egonda be, elekidxo laguntzarik eskatuko”. (I. Z.)

“Dempora txarra eindde be, dxoango die mendire”. (I. Z.)

MODUZKOAK²⁵

“Ekarri deuen kotxia gurien antzekoa da”. (I. Z.)

“Orrek erosi deuen telibisiñuen antzekoa da gurie. (I. Z.)

“Entzun dounes, kamiño barridxe eingo dere”. (I. Z.)

“Esan derenes, piñu igertuek bota eingo deres”. (I. Z.)

-(e)n moduan, -(e)n moduko

“Taloa gure amamak eitte”euen moduen, eitten deu gure amak”. (I. Z.)

“Guk dekoun erromeridxe, lenauko moduko erromeridxe da”. (I. Z.)

-elakoan

“Kampotarrak posik dxoan dielakoan daus erridxen”. (I. Z.)

“Ameriken osabie dekelakuen egon gara”. (E. A.)

-elakotzat

“Aberatza dalakotzat eon gara, baya baserri sar baten bixi de”. (I. Z)

-en neurrian

“Bierra eitten deuen neurridxen irebasten deu dirue”. (I. Z.)

lakoxe

“Geur ikusi doun mutille, gure semia lakoxie da”. (I. Z.)

-tzeko asmoaz , esperanztiaz

“Gure mutille udan Txinara jueteko asmoas dabill”. (I. Z.)

“Saridxe irebasteko esperantzias egon da, baya esin ixen deu”. (I. Z.)

zelan...alan

“Dirue badeko baya selan etorri alan dxoaten dxako eskutik”. (I. Z.)

²⁵ EGLU, 287 eta hurren. EGO, 707 eta hurren. AREJITA, 281 eta hurren.